

8D08101 – «Агрономия» білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесіне іздену үшін ұсынылған Абдразаков Ерлан Бекариповичтың «Суармалы жағдайда майлы зығырды аңыздық дақыл ретінде өсірудің ерекшелігі» тақырыбындағы диссертациялық жұмысына ресми

РЕЦЕНЗЕНТТІҢ ЖАЗБАША ПІКІРІ

р/н №	Өлшем шарттар	Өлшем шарттарға сәйкестігі (жауап нұсқаларының бірін сызу)	Ресми рецензенттің ұстанымына негіздеме (ескертуді курсивпен көрсету)
1.	Диссертация тақырыбының (бекіту күніне) ғылымның даму бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкес болуы	1.1 Ғылымды дамытудың басым бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкестігі: 1) диссертация мемлекет бюджетінен қаржыландырылатын жобаның немесе нысаналы бағдарламаның аясында орындалған (жобаның немесе бағдарламаның атауы мен нөмірін көрсету); 2) диссертация басқа мемлекеттік бағдарлама аясында орындалған (бағдарламаның атауын көрсету); 3) диссертация Қазақстан Республикасының Үкіметі жанындағы Жоғары ғылыми-техникалық комиссия бекіткен ғылым дамуының басым бағытына сәйкес (бағытын көрсету) келеді.	Ғылымды дамытудың басым бағыттарына сәйкес. Қорғауға ұсынылған Диссертациялық жұмыс мемлекеттік тіркелу нөмірі 0120РК00358, ЖТН АР08855366 «Жамылғы дақылдар мен тамшылатып суару негізінде суармалы егіншіліктің өнімділігін арттыру» атты 2020-2022 жылдары жүргізілген гранттық жоба аясында қаржыландырылған. Диссертациялық жұмыстың тақырыбы, мақсаты және мақсатқа сай қойылған негізгі міндеттері Қазақстан Республикасының Үкіметі жанындағы Жоғары ғылыми-техникалық комиссия бекіткен «Агрономия ғылымдары саласындағы ғылыми зерттеулер» басым бағытына сәйкес келеді.

2.	Ғылым үшін маңыздылығы	Жұмыс ғылымға елеулі үлесін қосады/қоспайды, ал оның маңыздылығы <u>ашылған</u> /ашылмаған.	Қазақстанның оңтүстігі мен оңтүстік-шығысы жағдайында бірінші рет майлы зығыр дақылын аңыздық дақыл ретінде өсірудің технологиясы жасалды. Тамшылатып суару арқылы суармалы егістікте жылына екі өнім алудың технологиясы жасалды. Қазақстанның оңтүстік-шығысының суармалы жағдайында майлы зығырды аңызға өсіру зерделеу бойынша жүргізілген зерттеулер негізінде келесі нәтижелер алынды: Топырақ өңдеу әдістері өнімділікке мейлінше әсерін тигізді. Олардың арасында өзара айырмашылықтар байқалды. 2020 жылғы нәтиже бойынша жоғары өнімділік минималды өңдеудің қатарлап себу әдісінде 14,5 ц/га құрады, ал нөлдіктегі қатарлап себуда 12,6 ц/га болса, дәстүрлі өңдеудегі қатарлап сепкенде 11,7 ц/га болды, бұл өз кезегінде жұмыстың ғылыми маңыздылығын толық ашады.
3.	Өзі жазу принципі	Өзі жазу деңгейі: 1) жоғары; 2) орташа; 3) төмен; 4) өзі жазбаған.	Диссертация ғылыми тұрғыдан қазақ тілінде жоғары деңгейде жазылған. Диссертациялық жұмыста зерттеу тақырыбын негіздеуде, тұжырымдауда, мақсат және міндеттерді қоюда, зертханалық тәжірибелерді жүргізуде топырақты өңдеудің үш түрлі тәсілдері (дәстүрлі, минималды және нөлдік) бойынша, суарудың екі түрлі тәсілдері (микро бүріккіш жаңбырлату таспалары және тамшылатып суару) бойынша және себу әдістері (жай қатарлап 15-см және

			кең қатарлап 30-см) бойынша майлы зығырды аңызға өсіру кезінде ізденушінің жеке үлесі айқын көрінеді
4.	Ішкі бірлік принципі	4.1 Диссертация өзектілігінің негіздемесі:	Суармалы егістіктің шығымдылығын арттырудың тиімді жолдарының бірі егістіктің әр гектарынан жылына екі өнім алу болып табылады. Автордың зерттеулерінің нәтижесінде еліміздің оңтүстік-шығыс аймағында майлы зығырды күздік бидайдан кейін аңыздық дақыл есебінде пайдаланып суармалы егістікте екі өнім алуға болатындығы қазіргі кезеңде өзекті мәселе болып табылады, себебі бұл алынған нәтижелер Қазақстанның оңтүстігі мен оңтүстік-шығысы үшін топырақ құнарлылығының сақталуын және өсімін молайтуды, парниктік газдардың секвестрленуін, суармалы су шығынын, суармалы егістіктің әлеуетті өнімділігіне қол жеткізуді қамтамасыз ететін суармалы егіншіліктің толық жаңа жүйесін әзірлеу негізіне жатады. Диссертацияда жұмыстың өзектілігі толықтай негізделген.
		1) негізделген;	
		2) ішінара негізделген;	
		3) негізделмеген.	
		4.2 Диссертация мазмұны диссертация тақырыбын айқындайды:	
		1) айқындайды;	
		2) ішінара айқындайды;	
		3) айқындамайды.	Диссертациялық жұмыстың мазмұны диссертация тақырыбына сәйкес. Диссертацияда қойылған мақсат және міндеттері, қорғауға ұсынылатын негізгі қағидалары, қолданылған әдістердің сипаттамасы, алынған нәтижелердің бір-бірімен жүйелі сәйкестендірілуі диссертация тақырыбын нақты айқындайды.

		4.3. Мақсаты мен міндеттері диссертация тақырыбына сәйкес келеді:	Қазақстанның оңтүстік-шығысындағы суармалы жерлерде негізгі дақыл – күздік бидайдан кейін, аңыздық дақылды (майлы зығырды) тамшылатып суару және жылына екі өнім алуды, суармалы суды үнемдеуді, топырақ құнарлылығын сақтауды және қоршаған ортаны қорғауды қамтамасыз ететін жамылғы дақылдарын дәстүрлі, минималды және тікелей себу негізінде өсіру технологияларын әзірлеу негізінде кешенді зерттеуге негізделген жұмыстың барлық міндеттері диссертация тақырыбына сәйкес келеді.	
		1) сәйкес келеді;		
		2) ішінара сәйкес келеді;		
		3) сәйкес келмейді.		
		4.4. Диссертацияның барлық бөлімдері мен ережелері логикалық байланысқан:		Диссертацияның барлық бөлімдері, оның ішінде кіріспе, әдебиетке шолу, зерттеу материалдары мен әдістері, зерттеу нәтижелері, қорытындылары және ережелері жүйелі жазылған, логикалық түрде толық байланысқан.
		1) толық байланысқан;		
		2) ішінара байланысқан;		
		3) байланыс жоқ.		Ізденуші ұсынған жаңа шешімдер толық дәлелденіп, бұрыннан белгілі шешімдермен салыстырылып, тиімді бағаланған. Сыни талдау бар, авторлық пікір өзге ғалымдардың көз-қарастарымен, зерттеу жұмыстарымен жүйеленіп ұсынылған.
		4.5 Автор ұсынған жаңа шешімдер (қағидаттар, әдістер) дәлелденіп, бұрыннан белгілі шешімдермен салыстырылып бағаланған:		
		1) сыни талдау бар;		
		2) талдау ішінара жүргізілген;		
		3) талдау өз пікіріне емес, басқа авторлардың сілтемелеріне негізделген;		
		4) талдау жоқ.		

5.	Ғылыми жаңашылдық принципі	5.1 Ғылыми нәтижелер мен ережелер жаңа ма?	Ізденуші тарапынан ұсынылған жаңалығы біріншіден аңыздық жамылғы дақыл ретінде майлы зығырдың суармалы егістік жағдайында өсіп-өну ерекшеліктері алғаш рет Қазақстанның оңтүстік-шығысының тау бөктерінде жүргізіліп, аңыздық дақыл ретінде өсіргенде топырақтың агрофизикалық, агрохимиялық қасиеттерінің жақсаратыны дәлелденіп, жамылғы дақыл ретінде парниктік газ көміртегінің атомосфераны ластауын азайтатыны байқалады.
		1) толығымен жаңа;	
		2) ішінара жаңа (25-75% жаңа);	
		3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).	
		5.2 Диссертацияның қорытындылары жаңа ма?	
		1) толығымен жаңа;	
		2) ішінара жаңа (25-75% жаңа);	
		3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).	
		5.3 Техникалық, технологиялық, экономикалық немесе басқару шешімдері жаңа және негізделген бе?	
		1) толығымен жаңа;	
		2) ішінара жаңа (25-75% жаңа);	
		3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).	
6.	Негізгі қорытындылардың негізділігі	Барлық негізгі қорытындылар ғылыми тұрғыдан қарағанда ауқымды дәлелдемелерде негізделген/негізделмеген (qualitative research (квалитатив ресеч) және өнер және гуманитарлық ғылымдар бойынша даярлық бағыттары үшін).	Барлық негізгі қорытындылар ғылыми тұрғыдан қарағанда ауқымды дәлелдемелерде негізделген. Негізгі тұжырымдар далалық және зертханалық тәжірибелер барысында алынған зерттеулердің нәтижелерінен туындаған, шет елдік және отандық әдебиет көздеріне сілтеме жасай отырып, дәлелдемелермен ғылыми негізделген.

7.	Қорғауға шығарылған негізгі ережелер	Әрбір ереже бойынша келесі сұрақтарға жеке жауап беру қажет:	7.1 Қорғауға ұсынылған негізгі ережелер ғылыми негізде де, логикалық тұрғыдан да толықтай дәлелденген. 7.2 Тривиалды емес. 7.3 Жаңа 7.4 Қолдану деңгейі кең. 7.5 Диссертация тақырыбы бойынша зерттеу жұмысының негізгі нәтижелері мақалалармен дәлелденген және 5ғылыми еңбектерде жарияланған.
		7.1 Ереже дәлелденді ме?	
		1) дәлелденді;	
		2) шамамен дәлелденді;	
		3) шамамен дәлелденбеді;	
		4) дәлелденбеді;	
		5) бұл тұжырымда ереженің дәлелденгенін тексеру мүмкін емес.	
		7.2 Тривиалды ма?	
		1) ия;	
		2) жоқ;	
		3) бұл тұжырымда ереженің тривиалды екенін тексеру мүмкін емес.	
		7.3 Жаңа ма?	
		1) ия;	
		2) жоқ;	
		3) бұл тұжырымда ереженің жаңашылдығын тексеру мүмкін емес.	
		7.4 Қолдану деңгейі:	
		1) тар;	
		2) орташа;	
		3) кең	
		4) бұл тұжырымда ереженің қолдану деңгейін тексеру мүмкін емес.	
		7.5 Мақалада дәлелденген бе?	

		1) ия;	
		2) жоқ	
		3) бұл тұжырымда мақаладағы ереженің дәлелденгенін тексеру мүмкін емес.	
8.	Дәйектілік қағидаты.	8.1 Әдіснаманы таңдау – негізделген немесе әдіснама нақты жазылған:	Диссертацияда зерттеу әдіснамасы нақты, сапалы деңгейде жазылған. Әдіснаманы таңдау толық негізделген және сипатталған.
	Дереккөздер мен ұсынылған ақпараттың дәйектілігі	1) ия;	
		2) жоқ.	
		8.2 Диссертация жұмысының нәтижелері компьютерлік технологияларды қолдану арқылы ғылыми зерттеулердің қазіргі заманғы әдістері мен деректерді өңдеу және интерпретациялау әдістемелерін пайдалана отырып алынған:	Диссертация жұмысының нәтижелері компьютерлік технологияларды қолдану арқылы ғылыми зерттеулердің қазіргі заманғы әдістері мен деректерді өңдеу және интерпретациялау әдістемелерін пайдалана отырып алынған. Ізденуші агрономия саласындағы заманауи әдістемелерді жан-жақты қолданған.
		1) ия;	
		2) жоқ.	
		8.3 Теориялық қорытындылар, модельдер, анықталған өзара байланыстар және заңдылықтар эксперименттік зерттеулермен дәлелденген және расталған (педагогикалық ғылымдар бойынша	Теориялық қорытындылар, модельдер, анықталған өзара байланыстар және заңдылықтар эксперименттік зерттеулермен дәлелденген және расталған.

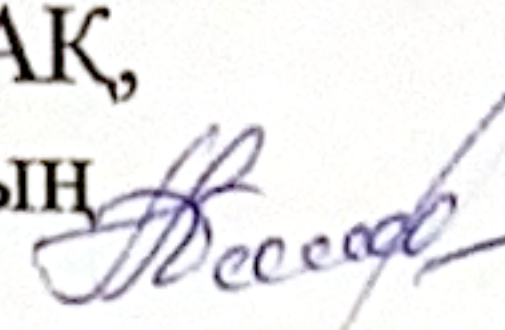
		даярлау бағыттары үшін нәтижелер педагогикалық эксперимент негізінде дәлелденеді):	
		1) ия;	
		2) жоқ.	
		8.4 Маңызды мәлімдемелер нақты және сенімді ғылыми әдебиеттерге сілтемелермен расталған / ішінара расталған / расталмаған.	Маңызды мәлімдемелер нақты және сенімді ғылыми әдебиеттерге сілтемелермен расталған.
		8.5 Пайдаланылған әдебиеттер тізімі әдеби шолуға жеткілікті/жеткіліксіз.	Пайдаланылған әдебиеттер тізімі әдеби шолуға жеткілікті, диссертацияда жалпы шетелдік және отандық 120 әдебиет көздері қолданылған.
9	Практикалық құндылық қағидаты	9.1 Диссертацияның теориялық маңызы:	Диссертацияның теориялық маңызы бар. Диссертацияның зерттеу нәтижелері барлық Қазақстанның оңтүстік-шығысының тау бөктерінде жүргізіліп аңыздық дақыл ретінде өсіргенде топырақтың агрофизикалық, агрохимиялық қасиеттерінің жақсаратыны дәлелденіп, жамылғы дақыл ретінде парниктік газ көміртегінің атомосфераны ластауын азайтатынын сақтау мен қорғаудың нақты стратегияларын әзірлеу үшін ұсыныстар ретінде тиімді пайдаланылуы мүмкін.
		1) бар;	
		2) жоқ.	
		9.2 Диссертацияның практикалық маңызы бар және алынған	Диссертацияның практикалық маңызы бар және алынған нәтижелерді практикада қолдану мүмкіндігі

		нәтижелерді практикада қолдану мүмкіндігі жоғары:	жоғары. Диссертациялық жұмыс бойынша жүргізілген зерттеу нәтижелері өсімдік шаруашылығы, егіншілік, агрохимия саласындағы іргелі және қолданбалы зерттеулер үшін өте маңызды болып табылады.
		1) ия;	
		2) жоқ.	
		9.3 Практикалық ұсыныстар жаңа ма?	
		1) толығымен жаңа;	
		2) ішінара жаңа (25-75% жаңа);	
10.	Жазу және ресімдеу сапасы	3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).	Практикалық ұсыныстар толығымен жаңа. Жұмыста практикалық маңызы алғашқы рет алқаптық және лабораториялық зерттеулер нәтижесінде майлы зығырдың аңыздық жамылғы дақыл ретінде оның өніп-өсу, өнім қалыптастыру ерекшеліктері көрсетілген.
		Академиялық жазу сапасы:	Диссертациялық жұмыстың академиялық жазу сапасы – жоғары. Диссертация мәтіні ғылыми тілде сауатты, әрі сапалы жазылып, жоғары деңгейде рәсімделген.
		1) жоғары;	
		2) орташа;	
		3) орташадан төмен;	
11.	Диссертацияға ескертулер	4) төмен.	Ескертулер жоқ
12.	Докторант мақалаларының зерттеу тақырыбы бойынша ғылыми деңгейі (диссертация мақалалар сериясы нысанында қорғалған жағдайда ресми рецензенттер докторанттың зерттеу тақырыбы		Диссертациялық жұмыстың негізгі нәтижелері 5 ғылыми еңбекте жарияланған, оның ішінде: 1 – Scopus ақпараттық-реферативтік қорындағы ғылыми-көпшілік журналында; 3 – ҚР ҒБМ ғылым және білім саласындағы бақылау комитеті ұсынатын отандық басылымдарда; 1 – халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференцияларда; 2 – ҚР пайдалы моделіне патентке қосымша автор болып табылады.

	бойынша әр мақаласының ғылыми деңгейін зерделейді)		
13.	Ресми рецензенттің шешімі (осы Үлгі ереженің 28-тармағына сәйкес)		Абдразаков Ерлан Бекарипович 8D08101 – «Агрономия» білім беру бағдарламасы бойынша философия (PhD) докторы дәрежесін алу үшін ұсынылған «Суармалы жағдайда майлы зығырды аңыздық дақыл ретінде өсірудің ерекшелігі» тақырыбында орындалған диссертациялық жұмысы аяқталған ғылыми зерттеу болып табылады. Жұмыс жоғары әдістемелік деңгейде орындалған. Алынған ғылыми нәтижелердің жаңалығының тәжірибелік маңызы зор. 8D08101– «Агрономия» білім беру бағдарламасы бойынша Ресми рецензенттің шешімі: диссертациялық жұмысқа жоғары баға беруге болады, ал оның авторы 8D08101 – «Агрономия» білім беру бағдарламасы бойынша философия (PhD) докторы дәрежесін алуға лайық.

Ресми рецензент:

«С. Сейфуллин атындағы қазақ агротехникалық зерттеу университеті» КеАҚ,
агрономия факультеті, егіншілік және өсімдік шаруашылығы кафедрасының
доценті, ауыл шаруашылық ғылымдарының кандидаты

Бегалина А.А.

